Första svenska fyndet av långvingad lövvårtbitare *Phaneroptera falcata*

FREDRIK ÖSTRAND

Östrand, F.: Första svenska fyndet av långvingad lövvårtbitare *Phaneroptera falcata*. **[First record of the Bush Cricket *Phaneroptera falcata* in Sweden.]** – Entomologisk Tidskrift 136 (1-2): 64-66. Uppsala, Sweden 2015. ISSN 0013-886x.

The Sickle-bearing Bush Cricket *Phaneroptera falcata* (Poda 1761) is currently expanding Northwards in Europe. In August 2014 it was for the first time observed in Sweden. A single female was caught in a sunexposed grassland outside of Tomelilla in Scania.

Fredrik Östrand, Husmansvägen 42, 227 38 Lund. E-post: fredrik.ostrand@telia.com

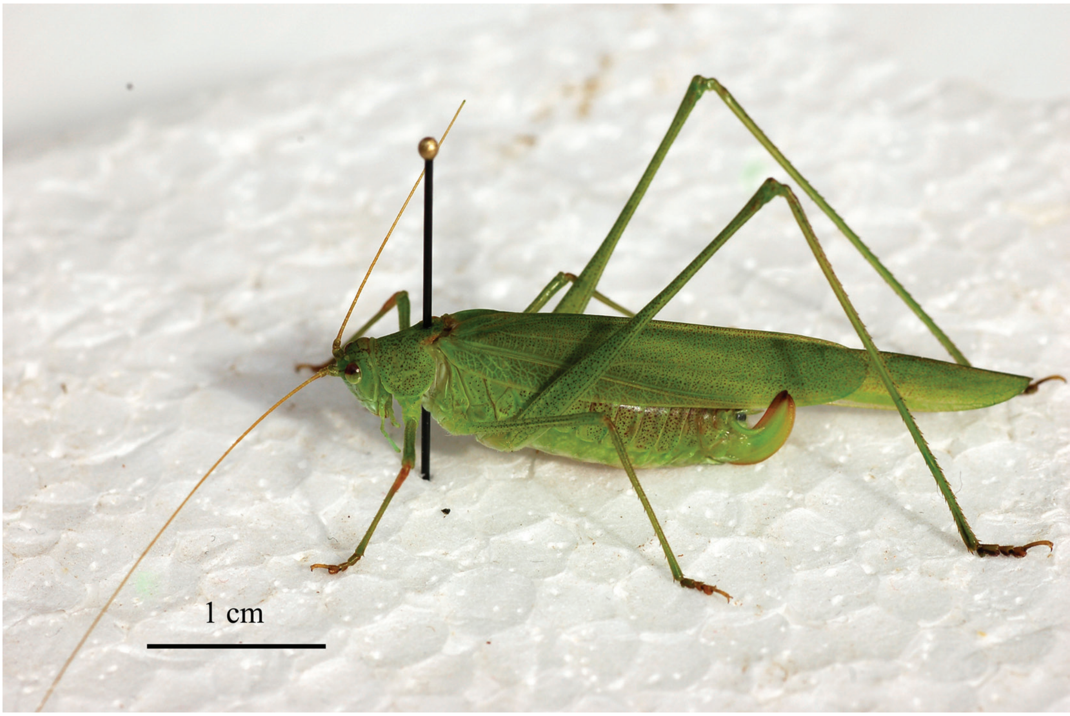
Långvingad lövvårtbitare *Phaneroptera falcata* (Poda 1761) observerades för första gången i Sverige i augusti 2014; en hona påträffades i Benestads backar utanför Tomelilla i sydöstra Skåne. Ungefär en månad senare påträffades ytterligare en hona utanför Ronneby i Blekinge (Jörgen Pisch m.fl., Artportalen). Observationerna i Sverige är inte oväntade eftersom arten expanderar norrut ifrån centrala Europa (se nedan). Arten har tilldelats det svenska namnet långvingad lövvårtbitare.

Fynddetaljer

Naturreservatet Benestads backar ligger 2 km sydväst om Tomelilla i sydöstra Skåne (RN 13798-61568). Det är kuperat med en relativt kraftig lutning från nordost mot sydväst. Jordmånen är kalkrik och här och var tränger kalkrikt vatten upp. En småskalig blandning av torra och fuktiga partier dominerar och det har gett goda förutsättningar för ett rikt växtliv. Förutom en mycket artrik örtflora finns det buskar som slån (*Prunus spinosa*) rosor (*Rosa* spp.) och olvon (*Viburnum opulus*) samt enstaka almträd (*Ulmus glabra*). Det sydliga läget i landet och topografin skapar goda förutsättningar för ett rikt insektsliv och här lever såväl torrmarksarter som mer fuktkrävande arter (Östrand & Nord 2014).

Den 9 augusti 2014 besökte jag reservatet och bjöds ett ”perfekt insektsväder”: näst intill klarblå himmel, cirka 23° och svag vind. Jag strosade runt i några timmar och såg bland annat svarthårig stäppblomfluga (*Paragus haemorrhous*), sandstäppblomfluga (*P. albifrons*) och getingspindel (*Argiope bruennichi*). I de fuktigare partierna syntes tistelörtblomfluga (*Cheilosia proxima*), svartryggig strömvapenfluga (*Oxycera pygmaea*) och röd fotblomfluga (*Platycheirus granditarsis*).

I vad som visade sig bli det sista håvdraget för dagen såg jag en vårtbitare som jag inte kände igen. Det var inte någon av våra vanligare arter. Färgen och kroppsbyggnaden påminde mest om grön vårtbitare (*Tettigonia viridissima*), men den var mer intensivt grön, mindre och klenare byggd. De långa tunna benen och den märkligt formade äggläggaren pekade tydligt på att honan tillhörde en annan art (Fig. 1). Arten gick inte att identifiera i fält med tillgänglig litteratur (Strid mfl. 2010) och fick därför följa med hem. Med hjälp av information på internet stod det snart klart att det rörde sig om den långvingade lövvårtbitaren *Phaneroptera falcata*.

Figur 1. Långvingad lövvårtbitare *Phaneroptera falcata* är en mellanstor vårtbitare med äggläggaren formad som en skära. Den hittades för första gången i Sverige under 2014 i sydöstra Skåne.

The ovipositor of *Phaneroptera falcata* is shaped like a sickle.

Mer om arten

Phaneroptera falcata finns i centrala och södra Europa och vidare österut till Japan (Fauna Europaea, Sokolovskis & Suveizda 2012). Centralt i utbredningsområdet är arten vanlig. I slutet av 1990-talet gick artens nordgräns ungefär längs 51° med förekomst i Belgien-Nederländerna i nordväst och Ryssland i nordost (Detzel 1998). I Tyskland har man härefter konstaterat spridning norrut (Fartmann 2008) liksom i Tjeckien (Kocarek m.fl. 2008). Den upptäcktes för första gången i Litauen 2008 (Ivinskis & Rimsaite 2008) och i Lettland 2011 (Sokolovskis & Juveizda 2012). I Polen har den genom ett eller flera "hopp" expanderat och nått landets nordöstligaste hörn. Det området ligger isolerat från övriga polska populationer, men samtidigt på ungefär samma breddgrad som fyndplatsen i Litauen (Böhme m.fl. 2011). Första observationen i Norden skedde på Bornholm 2010 (Kleukers 2010), men härefter har inga fler rapporter om arten synts ifrån Sveriges närområden.

Vårtbitaren *P. falcata* är i Sverige närmast släkt med lövvårtbitaren (*Leptophyes punctatissima*). Båda tillhör familjen Phaneropteridae, är växtätare och har en äggläggare formad som en skära (eller en måne). Lövvårtbitaren är näst intill vinglös och kan inte flyga medan *P. falcata* är en god flygare med sina långa vingar. Ovanligt nog är framvingarna hos *P. falcata* längre än bakvingarna. Bortsett från ett svagt blåtonat ansikte (Fig. 2) är *P. falcata* helgrön med små svarta prickar. Antennerna och benen är långa och särskilt bakbenen är smalt utdragna. *P. falcata* är polyfag och har i fångenskap ätit bland annat vicker (*Vicia* spp.), stjärnblommor (*Stellaria* spp.), maskros (*Taraxacum* spp.) och brännässla (*Urtica dioica*). Äggläggning har konstaterats

Figur 2. Ansiktet på *P. falcata* är blåtonat. Hörselorganet (format som en avlång grop) är synligt på vänster skenben.

The face of *P. falcata* is blue coloured. The auditory organ can be seen on the left tibia.

på ek (*Quercus* spp.), päron (*Pyrus* spp.), äpplen (*Malus* spp.), björnbär (*Rubus* spp.) och olika viden (*Salix* spp.) (Detzel 1998).

Arten tycks inte vara kräsen i sitt val av livsmiljö. Den föredrar öppna marker och kan finnas i både naturliga och påverkade miljöer. Även om våtmarker kan hysa arten är det tydligt att värme och solinstrålning har stor betydelse (Sokolovskis & Suveizda 2012) och de bästa lokalerna är rikligt solexponerade, torra och varma (Detzel 1998). Det har föreslagit att artens expansion delvis beror på förhöjda årsmedeltemperaturer (Kocarek m.fl. 2008).

Fartmann (2008) skriver att spridningshastigheten hos insekter beror på populationsstruktur, spridningsförmåga, grad av habitatspecialisering och tillgänglighet av habitat. En slutsats härav är att rörliga generalister är ”vinnarna”, det vill säga arter med god spridningsförmåga och som inte har alltför snäva krav på sin livsmiljö kan komma att sprida sig (snabbare). Detta måste anses gälla för *P. falcata,* så håll ögonen öppna: det är troligt att dyker upp snart igen!

Tack till

Oskar Kindvall som vidimerade artbestämningen, Jan-Olov Grund som oväntat fanns på plats med bestämningslitteratur till hands och Olle Högmo för boklån.

Litteratur

Artportalen – www.artportalen.se

Böhme, W., Geissler, P. & Wagner, P. 2011. A remarkable record of *Phaneroptera falcata* (Poda, 1761) (Saltatoria: Phaneropteridae) from north-eastern Poland. – Bonn zoological Bulletin. 60: 109-111.

Detzel, P. 1998. Die Heuschrecken Baden-Württembergs. – Ulmer.

Fartmann, T. 2008. Effects of climate change on animal species with low mobility. – Ecological Networks and Climate Change. Wilm 27-30 Oct 2008. (PDF av Powerpointfil).

Fauna Europapaea – www.fauneur.org

Ivinskis, P. & Rimsaite, J. 2008. *Phaneroptera falcata* (Poda, 1761) (Orthoptera, Phaneropteridae) in Lithuania. – Acta Zoologica Lithuanica 18: 270-272.

Kleukers, R. 2010. *Phaneroptera falcata* has arrived in Denmark. [the Orthoptera of Europe] – www.ortheur.org/

Kocarek, P., Holusa, J., Vlk, R., Marhoul, P. & Zuna-Kratky, T. 2008. Recent expansion of the bush-crickets *Phaneroptera falcata* and *Phaneroptera nana* (Orthoptera: Tettigoniidae) in the Czech Republic. – Articulata 23: 67-75.

Sokolovskis, K. & Janis Suveizda, J. 2012. First record of *Phaneroptera falcata* (Poda, 1761) (Orthoptera, Phaneropteridae) in Latvia. – Latvijas Entomologs 51: 155-157.

Strid, T. (red.), Danelid, E., Kindvall, O., Vestin, R. & Wahlstedt, U. 2010. Gräshoppor i Sverige – en fälthandbok. – Stockholms entomologiska förening.

Östrand, F. & Nord, A. 2014. Inventering av insekter i Benestads backar och Hagestads naturreservat. – Länsstyrelsen i Skåne.